

مجله‌ی برنامه‌ریزی و توسعه گردشگری

سال دوم، شماره‌ی ۵، تابستان ۱۳۹۲

صفحات ۱۴۵-۱۲۹

پیامدهای محیط‌زیستی گردشگران بر نواحی ساحلی دریای مازندران از دیدگاه مردم و مسئولین

سیدمحمد شبیری*

حسین میبودی**

افسانه حاجی حسینی***

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۲/۴/۲۳

تاریخ دریافت: ۱۳۹۱/۸/۱۶

چکیده

هدف اصلی این مقاله بررسی پیامدهای محیط‌زیستی گردشگران بر نواحی ساحلی دریای مازندران است. جامعه‌ی آماری این پژوهش شامل تمامی گردشگران سواحل دریای مازندران است. از طریق فرمول کوکران ۲۷۰ نفر از این گردشگران به عنوان نمونه‌ی آماری تعیین گردید و به‌وسیله‌ی نمونه‌گیری تصادفی نیز انتخاب شدند. داده‌های مورد نیاز از طریق پرسشنامه از دیدگاه خانوارهای ساکن در سواحل و مسئولان مرتبط گردآوری شد، که روایی ظاهری و محتوایی پرسشنامه آن بر اساس نظر اساتید مرتبط و پایایی آن بر اساس آلفای کرونباخ (۰/۸۱ - ۰/۹۲) تأیید گردید. برای تجزیه و تحلیل داده‌ها از نرم‌افزار آماری SPSS استفاده گردیده است. نتایج پژوهش نشان می‌دهد که پیامدهای مثبت محیط‌زیستی گردشگران ساحلی نسبت به پیامدهای منفی آن کثرت بیشتری دارد و اکثر افراد از ویژگی‌های طبیعی سواحل رضایت دارند؛ ولی از امکانات و تسهیلات رفاهی و بهداشتی رضایت چندانی ندارند. ۷۶ درصد سواحل را از لحاظ مطلوبیت، متوسط و خوب می‌دانند و حدود ۲۳ درصد افراد سواحل را از لحاظ مطلوبیت مناسب نمی‌دانند. همچنین اکثر گردشگران معتقدند هتل‌ها، رستوران‌ها و مراکز تفریحی در ایجاد پیامدهای محیط‌زیستی منفی در سواحل نقش مهم و تأثیرگذاری دارند.

واژگان کلیدی: گردشگری ساحلی، پیامدهای محیط‌زیستی، سواحل دریای مازندران.

* نویسنده مسئول - دانشیار گروه علمی آموزش محیط زیست، دانشگاه پیام نور (sm_shobeiri@pnu.ac.ir)
** دانشجوی دکتری مدیریت محیط زیست، دانشکده محیط زیست و انرژی، دانشگاه آزاد علوم و تحقیقات تهران
*** کارشناس ارشد مهندسی منابع طبیعی - محیط زیست، دانشگاه آزاد لاهیجان

مقدمه

گردشگری هم‌اکنون به یکی از صنایع مهم در دنیا تبدیل شده است. بسیاری از تحلیلگران اقتصادی براین باورند که صنعت گردشگری با ایجاد ۱۱۰ میلیون شغل مستقیم، پس از صنایع نفت و خودروسازی در ردیف سوم صنایع مهم جهان قرار گرفته است و حتی انتظار می‌رود با افزایش حجم مسافرت‌ها و رونق گردشگری در کشورهای مختلف، در سال‌های آینده بر اهمیت این صنعت بیش از پیش افزوده شود (غفاری^۱ و ترکی^۲، ۲۰۰۹). در حال حاضر صنعت گردشگری جایگاه خاصی در اقتصاد کشورها پیدا کرده و نقش فعال و مؤثری در ارتقاء ساختار اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی به خصوص در کشورهای رو به توسعه ایفا می‌کند؛ به طوریکه حجم مبادلات بین‌المللی گویای آن است که بیش از ۱۰ درصد مبادلات با جریان گردشگری آغاز می‌گردد و در برخی کشورها درآمدهای ناشی از آن یکی از منابع عمده در جهت تقویت اقتصاد ملی است (سنایی^۳، ۲۰۰۷). توسعه‌ی گردشگری از جمله پدیده‌های مهم اواخر قرن بیستم است که با سرعت در قرن جدید ادامه دارد. بالارفتن سطح درآمد، افزایش ایام فراغت، تغییرات و نگرش‌های جدید به مفاهیم زندگی و ضرورت تأمین‌های بین‌المللی ایجاب می‌کند که گردشگری به شدت گسترش و توسعه یابد (باربری و همکاران^۴، ۲۰۱۲). سالازار^۵ و ژانگ^۶ (۲۰۱۳) معتقدند سبک‌های زندگی فرهنگ‌های دیگر و اختلاف فرهنگ‌ها، جاذبه و محرک اصلی گردشگری و از اصلی‌ترین انگیزه‌های حرکت مردم است.

گردشگری فعالیتی چندمنظوره است که در مکانی خارج از محیط عادی گردشگر انجام می‌گیرد و مسافرت گردشگر بیش از یک سال طول نمی‌کشد و هدف تفریح، تجارت و یا فعالیت‌های دیگر است (سازمان گردشگری جهانی^۷، ۲۰۰۶). چنانچه برای انجام چنین فعالیتی نواحی ساحلی و محیط دریایی منظور نظر قرارگیرد، آن را گردشگری ساحلی می‌نامند (قرخلو^۸ و همکاران، ۲۰۰۹). در نتیجه، گردشگری ساحلی مستلزم مسافرت از یک محل اقامت و تمرکز بر محیط‌های دریایی است (اورامس^۹، ۱۹۹۹). بر این اساس گرچه رشد گردشگری ساحلی فواید زیادی را برای نواحی ساحلی به همراه داشته است؛ آنان منجر به پیامدهای منفی محیط

¹Ghaffari

²Turki

³Sanaee

⁴Barbieri et al

⁵Salazar

⁶Zhang

⁷World Tourism Organization

⁸Gharazhloo

⁹Urams

زیستی نیز شده است. به هرصورت توجه به فواید گردشگری نباید موجب فراموش کردن جنبه‌های نامطلوب این پدیده گردد. مطالعه‌ای که توسط سازمان ملل متحد در مورد تأثیر گردشگری بر کشورهای درحال توسعه انجام گرفته نشان داده است که باوجود اینکه صنعت گردشگری موجب شکوفایی اقتصادی کشورها (ومناطق) میزبان می‌گردد و مبادلات فرهنگی را قوت می‌بخشد، متأسفانه ازطرف دیگر موجب پیامدهای گوناگونی در آن مناطق نیز می‌گردد (کیم^۱ و همکاران، ۲۰۱۳).

به طور کلی، هدف از گسترش فعالیت‌های گردشگری در نواحی ساحلی فراهم آوردن زمینه‌هایی برای توسعه‌ی اقتصادی و اجتماعی است. در برخی از نواحی، گردشگری می‌تواند تأمین‌کننده‌ی اصلی معیشت و درآمد ساکنان سواحل به شمار آید و همچنین منافع مختلف اجتماعی و محیط زیستی به همراه داشته باشد. علاوه بر اینها، پیامدهای منفی گردشگری نیز تا حدودی اجتناب‌ناپذیر است (گانون^۲، ۱۹۹۴).

مطالعات و پژوهش‌های انجام‌شده در زمینه‌ی گردشگری ساحلی در ایران و دیگر کشورها نشان‌دهنده‌ی پیامدهای مثبت و منفی این پدیده در ابعاد و زمینه‌های مختلف است. بسیاری از تحقیقاتی که پیامدهای مثبت و منفی گردشگری ساحلی را مورد توجه قرار داده‌اند، بیشترین اثرات مثبت گردشگری ساحلی را در زمینه‌های اقتصادی برشمرده‌اند و بیشترین اثرات منفی آن را در زمینه‌های اجتماعی، فرهنگی، قانونی و محیط زیستی دسته‌بندی کرده‌اند (کیم و همکاران، ۲۰۱۳؛ آندریک^۳ و نیوپان^۴، ۲۰۱۱؛ وانگ^۵ و همکاران، ۲۰۰۶).

توسعه‌ی گردشگری سبب توسعه و پیشرفت منطقه می‌شود و باعث ورود تأسیسات زیربنایی همانند خطوط هوایی، فرودگاه‌ها، آزادراه‌ها که برای بخش حمل‌ونقل و اقتصاد نیز مفیداست می‌شود (باترا^۶ و چاولا^۷، ۱۹۹۵). در مجموع، اگرچه گردشگران منجر به اثرات و پیامدهای مثبتی همچون اشتغال‌زایی، به‌ویژه ایجاد اشتغال برای جوانان و افزایش درآمد ساکنان می‌شود؛ اثرات و پیامدهای منفی اقتصادی از قبیل افزایش قیمت کالا و خدمات در فصل گردشگری، بالا رفتن قیمت زمین و به طور کلی افزایش هزینه‌ی زندگی ساکنان و

¹Kim

²Gannon

³Andereck

⁴Nyaupane

⁵Wang

⁶Batra

⁷Chawla

وابستگی بیش از حد اقتصاد مناطق به گردشگری را نیز به دنبال دارد (بدری و همکاران، ۱۳۸۸).

همچنین به دنبال افزایش جمعیت و فشار بر روی محیط زیست، گردشگری اثرات نامطلوبی بر نواحی ساحلی برجای می‌گذارد (اسدالهی، ۱۳۸۹) و باعث بروز مسائلی از قبیل فرسایش خاک، تغییرات خط ساحلی، نابودی زیستگاه‌های ساحلی، خشک‌شدگی یا آلودگی آب‌های زیرزمینی و به خطر افتادن بهداشت و سلامتی ناشی از شبکه‌های ناکافی دفع زباله و فاضلاب، جوامع انسانی می‌شود (کریمی، ۱۳۸۵). به دلیل فقدان برنامه‌ریزی و ضعف مدیریت، توسعه‌ی گردشگری ساحلی پیامدهای نامطلوبی مانند آلودگی منابع آب، تخریب چشم‌انداز طبیعی، تخریب و تغییر کاربری اراضی کشاورزی و باغات، افزایش مهاجرت، رکود فعالیت‌های کشاورزی و دوگانگی اجتماعی دارد (رضوانی و صفایی، ۱۳۸۴).

توسعه‌ی گردشگری در یک منطقه ممکن است باعث تغییر سبک زندگی افراد محلی گردد. بر این اساس مردم محلی با تقلید از الگوهای رفتاری و پوشش گردشگران دچار عارضه‌ی مصرف‌گرایی می‌گردند (شاکری، ۲۰۰۴). اکثر گردشگری‌هایی که به صورت خود جوش و فاقد نظارت و برنامه‌ریزی توسعه می‌یابند، پیامدهای نامطلوبی مانند مهاجرت همراه با کاهش جمعیت دائمی، بروز تضاد و دوگانگی اجتماعی بین جامعه‌ای میزبان و میهمان، تغییر کاربری اراضی کشاورزی و باغات به خانه‌های دوم، رکود فعالیت‌های کشاورزی و دامداری آلودگی آب رودخانه‌ها، زباله‌ریزی و تخلیه‌ی فاضلاب را در پی دارد (رضوانی و صفایی، ۱۳۸۴). کیپر^۱ و همکاران (۲۰۱۱) در مطالعه‌ی خود در مورد اثرات محیط زیستی و اقتصادی-اجتماعی اکوتوریسم بر مردم محلی در شمال غرب ترکیه، به روش پرسشنامه‌ای و آنالیز SWOT برای مشکلات، قابلیت‌ها و محدودیت‌ها پرداختند. نتایج نشان داد که منطقه دارای قابلیت معنی‌دار برای اکوتوریسم است و مردم محلی نگرش مثبتی به برنامه‌ریزی اکوتوریسم برای پیشرفت دارند.

صالحی، قدمی و همتی گویمی (۱۳۹۱) در پژوهشی به بررسی رفتارهای محیط‌زیستی در بین گردشگران ساحلی شهر بوشهر پرداختند. نتایج پژوهش نشان داد که رابطه‌ی رفتارهای محیط‌زیستی با متغیرهای جنسیت، تحصیلات، وضعیت تأهل، نوع اقامت، چگونگی مسافرت، نگرش محیط‌زیستی، ارزش‌های محیط‌زیستی، دانش محیط‌زیستی و مدت اقامت آن‌ها معنادار نیست. در مقابل، رفتارهای محیط‌زیستی گردشگران با متغیرهای نگرانی محیط‌زیستی و فرصت‌ها همبستگی مثبت دارد.

^۱Kiper

خلاصه‌ای از پیامدهای گردشگری با توجه به مطالعاتی که در گذشته صورت گرفته است در جدول شماره‌ی (۱) نمایش داده شده است:

جدول (۱): پیامدهای مثبت و منفی گردشگران

پیامدها	مثبت	منفی
اقتصادی	(۱) ایجاد فرصت‌های شغلی جدید (۲) افزایش کارآیی در دیگر مینه‌های اقتصادی (۳) افزایش تنوع در فعالیت‌های اقتصادی و ایجاد ثبات اقتصادی	(۱) ایجاد مشاغل نیمه‌وقت، فصلی و کاذب (۲) ایجاد وابستگی اقتصادی و تأثیرپذیری کنترل‌ناپذیر از شرایط اقتصاد بیرونی (۳) افزایش هزینه‌های توسعه و خدمات عمومی و به بار آوردن تورم در قیمت زمین و مسکن برای مردم محلی
اجتماعی و فرهنگی	(۱) بهبود و افزایش کارآیی خدمات عمومی و ایجاد حس اعتماد به نفس در مردم محلی (۲) جان‌بخشی و تجدید حیات سنت‌های فرهنگی و رسوم محلی (۳) ایجاد بستری مناسب برای تعامل و تبادل فرهنگی	(۱) هجوم بی‌رویهی گردشگران؛ شلوغی و ترافیک (۲) افزایش جرم و جنایت (۳) کاهش خدمات به مردم محلی؛ گرایش به افزایش فروشگاه‌های سوغات‌فروشی و خدمات مربوط به رستوران‌ها (۴) هجوم نگرش‌ها و رفتارهای فرهنگی جدید و ایجاد چالش در شیوهی زندگی مردم محلی
محیط زیستی	(۱) بهبود کیفیت زیستگاه‌های انسانی (۲) فراهم آوردن درآمد برای سرمایه‌گذاران (۳) افزایش آگاهی‌های محیط زیستی و ارزش‌های پایداری	(۱) افزایش فرسایش و تخریب چشم‌اندازهای طبیعی (۲) ایجاد ضرورت برای توسعهی اقدامات، فعالیت‌ها و زیرساخت‌های جدید و غیره که خارج از کنترل و توان مردم محلی است (۴) افزایش آلودگی (شنیداری، دیداری، هوا، آب، زباله) (۵) برهم زدن تنوع زیستی محلی

منبع: (پج و کانل، ۲۰۰۹)

مطابق با یافته‌ها و جدول شماره‌ی (۱) گردشگران دارای پیامدهای مثبت و منفی می‌باشد که با مدیریت و برنامه‌ریزی صحیح می‌توان علاوه بر بهره‌برداری از پیامدهای مثبت گردشگری،

پیامدهای منفی آن را کاهش داد. وظیفه دشوار برنامه‌ریزان گردشگری به ویژه در نواحی ساحلی دریا این است که با به حداقل رساندن تأثیرات منفی گردشگران بر محیط‌زیست و در هم ریختگی‌ای که برای جوامع محلی ایجاد کرده، به فواید آن امیدوار باشند و علاقمندان گردشگری، مخصوصاً آنهایی که برای تعطیلات کوتاه و بلند مدت در آنجا اقامت می‌کنند را برقرار نگه دارند (شارپلی، ۱۳۸۸).

امروزه پیامدهای گردشگری سواحل به عنوان یکی از عوامل مهم در توسعه‌ی نواحی ساحلی و جزایر به شمار می‌رود (رمضان‌زاده و محمودی، ۲۰۰۸). در این راستا، دریای مازندران با داشتن جاذبه‌های گردشگری فراوان مانند جنگل‌های سرسبز، کوهپایه‌ها و کوه‌های قابل دسترسی، رودخانه‌های فراوان و چشمه‌های آبگرم معدنی، آثار تاریخی و تأسیسات رفاهی مناسب از دریا و سواحل بهره‌مند هستند که یکی از انگیزه‌های گردشگری برای سفر به این منطقه محسوب می‌شود. اکثر سواحل دریای مازندران دارای نقش فعالی از نظر گردشگری هستند و این نقش موجب اشتغال ساکنین منطقه در بخش‌های مختلف خدماتی گردیده است و از طرفی نبودن یک مسئول مشخص، کافی نبودن مقدار طرح‌های سالم‌سازی دریا، کمبود امکانات، بی‌توجهی به مسائل فرهنگی در این طرح‌ها و ساخت‌وسازهای غیرمجاز در سواحل و نظارت ضعیف بر عملکرد مجریان باعث می‌شود که رونق گردشگری در این مکان جغرافیایی اثرات محیط زیستی به همراه داشته باشد که در صورت ادامه یافتن توانایی آن را دارد که خسارت‌های جبران‌ناپذیری را به بار آورد. گردشگران در این سواحل آسیب‌هایی را به سواحل وارد کرده‌اند. با توجه به این امر بررسی پیامدهای محیط زیستی حاصل از گسترش فعالیت‌های گردشگری در دریای مازندران ضرورت می‌یابد. تأثیرات وارده بر محیط اکولوژیک سواحل دریای مازندران خسارات جبران‌ناپذیری را به همراه آورده است که عبارتند از:

- آلودگی‌های ناشی از پسماند زباله‌ها؛
 - آلودگی آب؛
 - تغییر چشم‌انداز؛
 - تغییر کاربری زمین به جهت گسترش تأسیسات وابسته به گردشگری در ساحل
- بر این اساس در این پژوهش سعی بر این است تا پیامدهای منفی و گاه مثبت محیط زیستی گردشگران ساحلی و همچنین اثرات اقتصادی و اجتماعی گردشگران ساحلی را از دیدگاه خانوارهای ساکن در سواحل و مسئولان مرتبط مورد بررسی قرار دهد و با آرایه‌ی راهکارهای مناسب بتواند نقش مهمی در کاهش اثرات منفی گردشگران ساحلی بر سواحل دریای مازندران داشته باشد.

مواد و روش‌ها

پژوهش حاضر از نوع پژوهش‌های مقطعی^۱ است. جامعه‌ی آماری این پژوهش ساکنان سواحل دریای مازندران هستند که براساس فرمول کوکران ۲۷۰ نفر از ساکنان به روش نمونه‌گیری ساده انتخاب شدند. ابزار اصلی پژوهش، پرسشنامه‌ای بود که برای اطمینان از روایی ظاهری^۲ و محتوایی^۳ پرسشنامه به داور و ارزیابی صاحب‌نظران امر مشتمل بر اعضای هیئت علمی رجوع گردیده‌است. به منظور آزمون پایایی^۴ پرسشنامه از آلفای کرونباخ استفاده شد که مقیاس‌های پرسشنامه در کلیه‌ی موارد بالای ۰/۸۱ به دست آمد و داده‌های گردآوری‌شده با استفاده از نرم‌افزار SPSS مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفتند. جهت تحلیل و استنتاج، داده، مقیاس متغیرها و اهداف مورد نظر از روش آماری توصیفی نظیر میانگین، روش‌های تحلیل آماری مثل T تک‌نمونه‌ای و ضریب هم‌بستگی اسپیرمن استفاده شده است. لازم به ذکر است در این پژوهش گردشگران ساحلی به عنوان متغیر مستقل و اثرات منفی آن در بعد محیطی به عنوان متغیر وابسته تحقیق در نظر گرفته شده است. در مجموع این پژوهش در راستای پاسخ‌گویی به دو سؤال اصلی زیر صورت گرفته است:

(۱) آیا در سواحل دریای مازندران میان گردشگران و پیامدهای محیط زیستی آن رابطه‌ی معنی‌داری وجود دارد؟

(۲) آیا گردشگران ساحلی از دیدگاه ساکنان بر محیط زیست ساحل اثر منفی داشته اند؟

موقعیت گردشگری منطقه‌ی مورد مطالعه

استان مازندران با مساحت ۶۵۷۳۲/۴ کیلومتر مربع ۵/۱ درصد مساحت کشور را به خود اختصاص داده و دارای ۸۳۳ کیلومتر نوار ساحلی است که متأسفانه شواهد موجود نشان می‌دهد که ۹/۲ درصد یعنی یک کیلومتر نوار ساحلی فقط دارای ساخت‌وساز عمومی توسط سازمان میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری به خود اختصاص داده و باقی را بخش‌های دولتی، خصوصی، شهرها و غیره اشغال کرده‌اند که همین امر باعث تمرکز شدیدی در نوار ساحلی شده است (حسینی، ۲۰۰۷).

دریای مازندران که در نقشه‌های جهانی به نام کاسپین شناخته می‌شود. با وسعتی حدود ۴۳۸ هزار کیلومترمربع، بزرگ‌ترین دریاچه‌ی جهان به شمار می‌آید. این دریا در بین کشورهای ایران، آذربایجان، روسیه، قزاقستان و ترکمنستان واقع شده است. عمق این دریا از شمال به

^۱Cross-Sectional

^۲Face validity

^۳Content validity

^۴Reliability

جنوب افزایش یافته به طوری که عمق متوسط نواحی شمالی فقط شش متر، ولی در جنوب و جنوب‌غربی سواحل ایران (و آذربایجان) حداکثر به یک هزار متر می‌رسد (سازمان ایرانگردی و جهانگردی^۱، ۲۰۱۱)

کناره‌های این دریاچه‌ی بزرگ عمدتاً شن زار و پست و صاف است. دریای مازندران که نقش تعیین‌کننده‌ای در آب‌وهوای استان‌های ساحلی شمال کشور دارد و زیبایی‌های بی‌نظیری به استان‌های گیلان، مازندران و گلستان بخشیده به موجودیت و حفظ شرایط زیستی این دریا توسط کشورهای همسایه ایران بستگی دارد. در مجموع، ۸۷ درصد از آب رودخانه‌ها مربوط به ولگا و اورالدر روسیه، ۷ درصد آب رودخانه‌های سواحل غربی آذربایجان و ۵ درصد نیز آب رودخانه‌های سواحل جنوبی در ایران به دریای کاسپین (مازندران) سرازیر می‌شوند. از کل ۶۳۷۹ کیلومتر محیط ساحلی دریای مازندران، ۹۹۱ کیلومتر آن مربوط به ایران و ۳۳۸ کیلومتر در استان مازندران قرار دارد (همان).

یافته‌های تحقیق

بررسی پیامدهای توسعه‌ی گردشگری بر سواحل منطقه‌ی مورد مطالعه

مطابق با جدول شماره‌ی (۲) جهت ارزیابی اثرات (منفی و مثبت) گردشگران از دیدگاه ساکنین از آزمون T تک‌نمونه‌ای استفاده شده است. به همین منظور با توجه به اینکه پاسخ‌ها به صورت ۳ گزینه‌ای تنظیم شدند، عدد ۲ به عنوان میانه در نظر گرفته شده است. در نتیجه میانگین رتبه‌های پاسخ‌گویان اگر بالاتر از میانه به دست آید، بدان معنا است که بیشتر پاسخ‌گویان پیامد مورد نظر را حائز اهمیت دانسته و گزینه‌ی موافقم را انتخاب نمودند. با توجه به یافته‌های تحقیق تمام ۷ پیامد مثبت توسعه‌ی گردشگری معنی‌دار بودند و تأیید شدند؛ ولی از ۷ پیامد منفی گردشگری ۵ پیامد معنی‌دار شدند و ۲ پیامد دیگر یعنی «وجود گردشگران باعث تغییر زیستگاه جانوری و گیاهی در سواحل می‌گردد» و «گردشگران سبب کاهش خدمات رفاهی و بهداشتی هتل‌ها و مراکز تفریحی می‌گردند» معنی‌دار و تأیید نشدند.

با توجه به اینکه فرضیه یک تحقیق این است که پیامدهای مثبت گردشگری ساحلی در مقایسه با پیامدهای منفی آن کثرت بیشتری دارد و در مقابل فرضیه صفر این است که پیامدهای منفی گردشگری ساحلی در مقایسه با پیامدهای مثبت آن کثرت بیشتری دارد، می‌توان فرضیه صفر را به نفع فرضیه یک رد کرد و فرضیه یک را پذیرفت و در نهایت می‌توان گفت که پیامدهای مثبت گردشگری نسبت به پیامدهای منفی آن کثرت بیشتری دارد. البته

¹Iran Touring and Tourism Organization

بررسی میانگین رتبه‌ای پاسخ‌های ساکنین و وجود همبستگی مثبت و معنی‌داری بین توسعه‌ی گردشگری و پیامدهای مثبت گردشگری نیز دلیلی بر اثبات این ادعا است.

جدول (۲): نتایج آزمون T تک‌نمونه‌ای برای پیامدهای حاصل از گردشگران از دید ساکنین

پیامدهای منفی	تعداد	مقدار T	درجه آزادی	سطح معنی‌داری	میانگین	انحراف معیار
گردشگران سبب افزایش آلودگی آب های ساحلی می‌شوند	۲۷۰	۱۲/۰۸۵	۲۶۹	۰/۰۰۰	۲/۶۱	۰/۶۰۹
گردشگران سبب افزایش آلودگی هوای شهر (بر اثر ورود و ایجاد ترافیک) می‌شوند	۲۷۰	۱۲/۰۹۳	۲۶۹	۰/۰۰۰	۲/۵۸	۰/۵۸۲
وجود گردشگران سبب افزایش زباله در سواحل می‌گردد	۲۷۰	۲۷/۰۴۰	۲۶۹	۰/۰۰۰	۲/۸۶	۰/۸۵۹
وجود گردشگران باعث تغییر زیستگاه جانوری و گیاهی در سواحل شهر می‌گردد	۲۷۰	۲/۴۸۹	۲۶۹	۰/۱۱۴	۱/۸۹	۰/۱۳۲
گردشگران سبب کاهش خدمات رفاهی و بهداشتی هتل‌ها و مراکز تفریحی می‌گردند	۲۷۰	-۱/۳۶۷	۲۶۹	۰/۱۷۳	۱/۹۲	-۰/۸۲۰
گردشگران در این سواحل باعث برهم خوردن تعادل جمعیت بومی و غیر بومی می‌شود	۲۷۰	۳/۷۹۳	۲۶۹	۰/۰۰۰	۲/۲۱	۰/۲۰۹
گردشگران در این سواحل باعث گسترش ناهنجاری‌های فرهنگی و اجتماعی می‌شود	۲۷۰	۳/۴۲۵	۲۶۹	۰/۰۰۱	۲/۲۰	۰/۲۰۵
وجود گردشگران سبب افزایش در آمد ساکنان مناطق ساحلی می‌گردد	۲۷۰	۲۴/۸۴۱	۲۶۹	۰/۰۰۰	۲/۸۳	۰/۸۲۷
وجود گردشگران سبب گسترش مشاغل خدماتی در مناطق ساحلی می‌گردد	۲۷۰	۱۷/۳۱۲	۲۶۹	۰/۰۰۰	۲/۷۰	۰/۷۰۵
وجود گردشگران سبب افزایش بازارهای ساحلی می‌گردد	۲۷۰	۲۸/۲۲۶	۲۶۹	۰/۰۰۰	۲/۸۶	۰/۸۵۹
وجود گردشگران باعث افزایش قیمت زمین و مسکن در مناطق ساحلی می‌شود	۲۷۰	۱۷/۳۰۰	۲۶۹	۰/۰۰۰	۲/۷۲	۰/۷۲۳

ادامه جدول (۲): نتایج آزمون T تک‌نمونه‌ای برای پیامدهای حاصل از گردشگران از دید ساکنین

پیامدهای مثبت	تعداد	مقدار T	درجه آزادی	سطح معنی داری	میانگین	انحراف معیار
وجود گردشگران سبب فرصت‌های شغلی جدید در مناطق ساحلی می‌گردند	۲۷۰	۱۲/۱۱۵	۲۶۹	۰/۰۰۰	۲/۵۷	۰/۵۶۸
وجود گردشگران باعث افزایش سطح آگاهی‌های فرهنگی ساکنان می‌شود	۲۷۰	۴/۸۶۵	۲۶۹	۰/۰۰۰	۲/۲۹	۰/۲۸۶
وجود گردشگران باعث افزایش شهرت منطقه می‌شود	۲۷۰	۲۰/۱۷۱	۲۶۹	۰/۰۰۰	۲/۷۶	۰/۷۵۹

منبع: یافته‌های تحقیق حاضر

همبستگی بین توسعه‌ی گردشگری و پیامدهای محیط زیستی

همان‌گونه که در جدول (۳) مشاهده می‌شود جهت بررسی رابطه‌ی بین متغیر گردشگران ساحلی و پیامدهای (محیط زیستی-اقتصادی-اجتماعی) گردشگری از همبستگی اسپیرمن استفاده شده است:

جدول (۳) ضریب همبستگی بین گردشگران و پیامدهای گردشگری

گویه‌ها	مقیاس	نوع آزمون	ضریب همبستگی	Sig
توان محیط زیستی	ترتیبی	اسپیرمن	۰/۱۲۶*	۰/۰۴۶
	ترتیبی	اسپیرمن	۰/۱۲۹*	۰/۰۴۲
	ترتیبی	اسپیرمن	۰/۳۵۸**	۰/۰۰۲
	ترتیبی	اسپیرمن	۰/۱۲۱	۰/۰۹۳
توان اقتصادی	ترتیبی	اسپیرمن	۰/۳۱۸**	۰/۰۰۰
	ترتیبی	اسپیرمن	۰/۲۴۷**	۰/۰۰۰
	ترتیبی	اسپیرمن	۰/۳۹۳**	۰/۰۰۰
	ترتیبی	اسپیرمن	۰/۱۱۵*	۰/۰۲۰
	ترتیبی	اسپیرمن	۰/۱۱۴*	۰/۰۳۳
	ترتیبی	اسپیرمن	۰/۰۷۵	۰/۲۳۸

ادامه جدول (۳) ضریب همبستگی بین گردشگران و پیامدهای گردشگری

گروه‌ها	مقیاس	نوع آزمون	ضریب همبستگی	سطح معنی داری
گردشگران	ترتیبی	اسپیرمن	۰/۱۶۳*	۰/۰۳۰
	ترتیبی	اسپیرمن	۰/۳۳۱**	۰/۰۰۰
	ترتیبی	اسپیرمن	۰/۲۶۵*	۰/۰۲۶
	ترتیبی	اسپیرمن	۰/۲۶۴*	۰/۰۲۲

منبع: یافته‌های تحقیق حاضر

** معنی داری در سطح ۰/۰۱ و * معنی داری در سطح ۰/۰۵

مطابق با جدول شماره‌ی (۲) نتایج حاصل از آزمون همبستگی اسپیرمن نشان داد که بین متغیر وابسته‌ی تحقیق (توسعه‌ی گردشگری ساحلی) و آلودگی آب‌های ساحلی ($r=0/126$) و $r=0/046$ ، آلودگی هوای شهر ($r=0/129$ و $p=0/042$)، ریختن زباله در سواحل ($r=0/358$ و $p=0/002$)، افزایش درآمد ساکنان مناطق ساحلی ($r=0/318$ و $p=0/000$)، گسترش مشاغل خدماتی در مناطق ساحلی ($r=0/247$ و $p=0/000$)، افزایش بازارهای ساحلی ($r=0/393$ و $p=0/000$)، افزایش قیمت زمین و مسکن در مناطق ساحلی ($r=0/115$) و $r=0/020$ ، ایجاد فرصت‌های شغلی جدید در مناطق ساحلی ($r=0/114$ و $p=0/033$)، افزایش سطح آگاهی‌های فرهنگی ساکنین ($r=0/163$ و $p=0/030$)، افزایش شهرت منطقه ($r=0/331$ و $p=0/000$)، به هم خوردن تعادل جمعیت بومی و غیربومی ($r=0/265$) و $r=0/026$ ، گسترش ناهنجاری‌های فرهنگی و اجتماعی ($r=0/264$ و $p=0/022$) رابطه‌ی مثبت و معنی داری وجود دارد یعنی با توسعه‌ی گردشگری این متغیرها نیز به طور چشمگیری افزایش می‌یابند و می‌توان به نوعی عنوان نمود که گردشگران پیامدهای عنوان شده را دارد. و فقط بین توسعه‌ی گردشگری ساحلی و تغییر زیستگاه جانوری و گیاهی ($r=-0/121$) و $r=0/093$ ، کاهش خدمات رفاهی و بهداشتی هتل‌ها و مراکز تفریحی ($r=-0/075$) و $r=0/238$ رابطه‌ی معنی داری وجود ندارد.

نتیجه‌گیری

بدون سبک زندگی که تفاوت‌ها را ایجاد می‌کند، همه‌جا شبیه به هم به نظر می‌رسد. با رشد سریع صنعت گردشگری، محیط ساحلی بایستی فشار بیشتری را تحمل نماید، این امر هوشیاری بیشتری را در دستیابی به محیط که بنیاد صنعت گردشگری را تشکیل می‌دهد، طلب می‌نماید. ورود گردشگران به یک مقصد روابط و تعاملاتی بین آنان و میزبانان ایجاد می‌نماید که یک بعد این رابطه، گردشگران است. گردشگران هنگام عزیمت به یک مقصد، ابتدا با سبک زندگی آن مقصد روبرو می‌شوند و بدین ترتیب گردشگری به عنوان پدیده‌ای فرهنگی نقش مهمی در ایجاد تغییرات در سبک زندگی آن جامعه بر عهده دارد.

یافته‌های تحقیق نشان می‌دهد که بین توسعه‌ی گردشگری و ۵ مورد پیامدهای اقتصادی رابطه‌ی معنی‌داری وجود دارد و این به معنی تأیید فرضیات (۱) وجود گردشگران و افزایش در آمد ساکنان (۲) وجود گردشگران و گسترش مشاغل خدماتی (۳) وجود گردشگران و افزایش بازارهای ساحلی (۴) وجود گردشگران و افزایش قیمت زمین (۵) وجود گردشگران و ایجاد فرصت‌های شغلی جدید است. دلایل این امر نیز واضح است زیرا با ورود گردشگر به منطقه و هزینه‌های که برای تفریحات در نظر می‌گیرد باعث بالا بردن منابع مالی ساکنین می‌شود، بنابراین می‌توان به این نتیجه رسید که دلیل موافقت بیشتر ساکنین با آیت‌های اقتصادی بخاطر این قبیل موضوعات است که این نتایج با نتایج پژوهش (اسدالهی، ۱۳۸۹) مطابقت دارد. نتایج این تحقیقات نشان می‌دهد که توسعه و رونق اکوتوریسم و صنعت گردشگری در منطقه موجب پویایی و رونق اقتصادی خواهد شد. همچنین توسعه‌ی گردشگری به دلیل افزایش تقاضا برای زمین و مسکن به‌ویژه در فصل گردشگری باعث بالا رفتن قیمت زمین و به‌طور کمی افزایش هزینه زندگی ساکنان می‌شود که با نتایج تحقیقات (بدری و همکاران، ۱۳۸۸) و (ماتیستون^۱ و وال^۲، ۱۹۸۲) مطابقت دارد. معنی‌دار شدن این فرضیات از سوی مسئولان را هم می‌توان به این صورت بیان کرد که از نظر مسئولان یا اکولوژیست‌ها صنعت گردشگری تنها صنعتی است که درصد تخریب کمتری نسبت به بقیه‌ی صنعت‌ها دارد، از این رو درصد موافقت بالاتری را نشان دادند.

یافته‌های تحقیق نشان می‌دهد که بیشتر ساکنان و مسئولان با این پرسش اقتصادی که آیا هتل‌ها و مراکز تفریحی باعث کاهش خدماتی رفاهی و بهداشتی در منطقه می‌شوند مخالف بودند که بر طبق نمونه‌گیری‌های انجام‌شده، این پرسش معنی‌دار نشد و باعث رد فرضیه شد.

¹Mathiseon²Wall

نتایج دانشمندان عکس این موضوع را نشان می‌دهد و همچنین این فرضیه مطابق با نتایج تحقیق سازمان جهانی گردشگری (۲۰۰۶) است. از علل عمده به دست آوردن این نتایج برخلاف آمار جهانی می‌توان به مقتضیات خاص فرهنگی از قبیل مهمان‌نواز بودن مردم بومی، فقر بسیار گسترده در مناطق ساحل کشور که حتی تغذیه‌ی منابع مالی بسیار اندک نیز می‌توانست موجب ارتقاء سطح رفاه عمومی گردد.

سرمایه بودن املاک خصوصی و ارزش افزوده‌ی زمین به توسعه‌ی تملک و ایجاد رفاه عمومی در بخش خصوصی دامن می‌زند. می‌توان اینگونه نتیجه‌گیری کرد که از نظر مردم و حتی مسئولین رفاه عمومی گسترش پیدا کرده ولی مؤلفه‌های این گسترش با مؤلفه‌های بین‌المللی برای ارزیابی گسترش رفاه عمومی تدوین‌شده انطباق ندارد که این موضوع می‌تواند واجد پیشنهادی مبنی بر بومی‌سازی آیتم‌های ارزیابی گسترش رفاه عمومی در داخل کشور باشد.

یافته‌های تحقیق نشان می‌دهد که بین توسعه‌ی گردشگری و ۳ پرسش پیامدهای محیط زیستی رابطه‌ی معنی‌داری وجود دارد و این به معنی تأیید فرضیات (۱) وجود گردشگران و افزایش آلودگی ساحل (۲) وجود گردشگران و آلودگی هوای شهر (۳) وجود گردشگران و ریختن زباله در سواحل است و مؤلفه‌ی وجود گردشگران و تغییر زیستگاه جانوری و گیاهی با توسعه‌ی گردشگری از نظر ساکنین و مسئولین معنی‌دار است. طبق مشاهدات میدانی و نتیجه‌گیری‌های انجام شده، ساکنین و مسئولین معتقدند که با ورود گردشگران به منطقه به دلیل رعایت نکردن مسائل بهداشتی و عمومی و همچنین استفاده‌ی مفرط از وسایل تفریحی باعث آلودگی آب‌های ساحلی می‌شوند. در این باره انجمن حمایت از منابع طبیعی نیز نتایج مشابهی را نشان می‌دهد زیرا یکی از مهمترین منابع آلودگی آب‌های سواحل تفریحی ایالات متحده را توسعه‌ی گردشگری ذکر می‌کنند. این یافته با نتایج مطالعات رضوانی و صفایی (۱۳۸۴) و کریمی (۱۳۸۵) مطابقت دارد.

بیشتر ساکنان محلی و مسئولین موافق بودند که گردشگران در منطقه باعث افزایش حجم خودروهای ورودی در منطقه می‌شود. آلودگی هوای شهر بستگی به نوع سبک زندگی آن‌ها هم دارد. بیشتر خودروهای تولیدی از روز اول دچار مشکل هستند. فقر گسترده، نداشتن قوانین معاینه‌ی فنی و نبود وسیله‌ی نقلیه‌ی استاندارد و مصرف سوخت بالا باعث افزایش آلودگی هوا می‌شود که سواحل تفریحی نیز از این امر مستثنی نیستند.

یافته‌های تحقیق نشان می‌دهد که بیشتر مردم بومی و مسئولان بر این باورند که با افزایش حجم ورود گردشگر در منطقه میزان زباله‌های تولیدی به صورت چشمگیری افزایش می‌یابد. می‌توان اینگونه بیان کرد که زباله‌ها همراه گردشگر به منطقه وارد می‌شوند ولی از منطقه خارج نمی‌شود. همچنین نبودن مدیریت جمع‌آوری و بازیافت زباله نیز بر این امر دامن می‌زند که این

نتایج با تحقیقات رضوانی و صفایی (۱۳۸۴) مطابقت دارد. کیم و همکاران (۲۰۱۳) بیان می‌کنند، پیرامون گردشگری نباید انتظار داشت که ورود گردشگر همیشه دارای تأثیرات مثبت است.

طبق نمونه‌گیری‌های انجام شده فرضیه وجود گردشگران و تغییر زیستگاه جانوری و گیاهی تأیید نشد. بدین معنی که گردشگران از نظر مردم و مسئولان تأثیر چندانی در تغییر زیستگاه جانوری و گیاهی نداشته است؛ این در حالی است که طبق پژوهش دانشمندان از قبیل هاردیمن^۱ (۲۰۱۰) که تحقیقی تحت عنوان اثرات تفریحی بر جانوران کل منطقه در اکوسیستم سواحل استرالیا انجام داد، مناطق مشابه که از نظر موقعیت مکانی و اقلیم با توسعه‌ی گردشگری، تغییرات اساسی در زیستگاه جانوری و گیاهی رخ داده است. لذا می‌توان اینگونه نتیجه‌گیری کرد که نظر به اینکه نتایج تحقیق حاضر بر پرسشنامه و پاسخی که مسئولان و اهالی محلی نسبت به آن داشته‌اند، استوار گردیده است. علت اختلاف بین نتایج حاصل با دستاوردهای علمی دیگر در عدم اشراف علمی افراد تحت پژوهش، شامل مسئولین گردشگری و اهالی دانست. از سوی دیگر از علل عمده‌ی حصول این نتایج می‌توان به در دسترس نبودن پراکنش جانوری و گیاهی و توجه صرف به وضع حاضر عرصه‌ی مورد آزمایش دانست. مضاف به مراتب اینکه بی‌اهمیت بودن موضوع از سوی اهالی و نبود تلاش مسئولان جهت اطلاع‌رسانی و ارائه‌ی آموزش لازم در این خصوص به مردم، می‌تواند از مهم‌ترین عوامل به دست آوردن نتایج مذکور باشد.

با توجه به نتایج به‌دست آمده از تحقیق و نیز حضور در میدان عمل و صحبت با ساکنان و مسئولان منطقه می‌توان پیشنهادهای را جهت کاهش پیامدهای منفی گردشگران ارائه نمود، عمده‌ی پیشنهادات مرتبط با نتایج تحقیق صورت گرفته از این قرار است:

- فرهنگ‌سازی استفاده مناسب از سواحل و دریا از طریق تلویزیون، اینترنت بروشور و آموزش در مدارس و غیره.

- با توجه به اینکه بین آلودگی آب‌های ساحلی و توسعه‌ی گردشگری رابطه‌ی مثبت و معنی‌داری وجود دارد، توصیه می‌شود جهت جلوگیری از آلودگی آب‌های ساحلی، ابتدا فرهنگ‌سازی لازم به یاری رسانه‌های جمعی صورت گیرد و همچنین با تدوین مقرراتی برای گردشگران میزان آلودگی آب‌ها را کاهش داد.

- با توجه به اینکه بین ریختن زباله در سواحل و توسعه‌ی گردشگری، رابطه‌ی مثبت و معنی‌داری وجود دارد و با توجه به اینکه یکی از مهم‌ترین منابع تولیدکننده زباله‌ها در سواحل هتل-

^۱Hardiman

ها و رستوران‌ها ذکر شدند پیشنهاد می‌شود علاوه بر فرهنگ‌سازی و آموزش گردشگران از طریق رسانه‌های گروهی و.... نظارت مسئولان بر مدیریت هتل‌ها و رستوران‌ها دوچندان گردد و از ریختن زباله‌ها در سواحل جلوگیری شود.

➤ با توجه به اینکه توسعه‌ی گردشگری باعث افزایش بازارهای ساحلی می‌شود، لازم است جهت اشتغال‌زایی برای ساکنین منطقه و جذب بیشتر گردشگر به سواحل منطقه مورد مطالعه، بازارهای ساحلی را سازماندهی نموده و بازارچه‌ها و نمایشگاه‌هایی احداث شود.

➤ با توجه به آنکه توسعه‌ی گردشگری باعث افزایش قیمت زمین و مسکن در نواحی ساحلی می‌شود. لازم است در قوانین و مقررات اراضی سواحل و مکان‌های توریستی به منظور بهره‌برداری و استفاده‌ی بهینه و همچنین جلوگیری از بورس بازی و افزایش قیمت زمین، بازنگری شود.

در پایان پیشنهاد می‌شود در آینده، هرگونه برنامه‌ریزی جهت توسعه‌ی گردشگری با توجه به توانایی‌های منطقه‌ی مورد نظر صورت گیرد و یک بخش مجزا به مطالعات محیط زیستی و پیامدهای حاصل از آنان اختصاص یابد؛ زیرا اگر بررسی‌های محیط زیستی و ارائه‌ی راهکارهای عملی در اثر گسترش پدیده‌ی گردشگری صورت نگیرد چشم‌انداز مطلوبی برای آینده‌ی سواحل نمی‌توان ترسیم نمود.

منابع

- ۱) اسداللهی، زهره. (۱۳۸۹). اثرات زیست‌محیطی گردشگری ساحلی و توسعه‌ی پایدار آن، **همایش منطقه‌ای توریسم و توسعه**، دانشکده‌ی منابع طبیعی، دانشگاه تهران.
- ۲) بدری، علی، مطیعی لنگرودی، حسن، سلمانی، محمد و علیقلی زاده فیروزجایی، ناصر. (۱۳۸۸). اثرات اقتصادی گردشگری بر نواحی روستایی مطالعه موردی: نواحی روستایی بخش مرکزی نوشهر، **جغرافیا و توسعه‌ی ناحیه‌ای**، شماره‌ی دوازدهم، ۱۳-۳۵.
- ۳) رضوانی محمدرضا و صفایی، جواد. (۱۳۸۴). گردشگری خانه‌های دوم و اثرات آن بر نواحی روستایی، فرصت یا تهدید (مطالعه‌ی موردی: نواحی روستائی شمال تهران)، **مجله‌ی پژوهش‌های جغرافیایی**، شماره‌ی ۵۴، ۷۳-۵۹.
- ۴) شارپلی، ریچارد و شارپلی، جولیا. (۱۳۸۸). **گردشگری روستایی**، ترجمه: رحمت الله منشی‌زاده، تهران: نشر منشی.

۵) صالحی، صادق، قدمی، مصطفی و همتی گویمی، زهرا. (۱۳۹۱). بررسی رفتارهای محیط زیستی در بین گردشگران ساحلی (مطالعه‌ی موردی: گردشگران ساحلی شهر بوشهر در ایام نوروز)، **مجله‌ی برنامه‌ریزی و توسعه‌ی گردشگری**، سال اول، شماره‌ی اول، ۳۵-۵۸.

۶) کریمی، طاهره (۱۳۸۵). اثرات جغرافیایی و زیست‌محیطی گردشگری ساحلی و توسعه‌ی پایدار آن، **پژوهش‌های جغرافیای انسانی**، شماره‌ی ۲۹، ۲-۸.

7) Andereck, K. L., &Nyaupane, G. P. (2011). Exploringthe Nature of Tourism and Quality of Life: Perceptions among Residents, **Journal of Travel Research**, 50, PP:248 260.

8) Barbieri, C., Santos, C. A., &Katsube, Y. (2012). Volunteer Tourism: On-the-Ground Observations from Rwanda, **Tourism Management**, 33(3), PP: 509-516.

9) Batra G.S & A.S. Chawla. (1995). Tourism Management, A Global Perspective; Department Of Business Management, **Deep & Deep Publication**, New Dehli, PP: 95-96.

10) Gannon, A. (1994).Rural Tourism as a Factor in Rural Community Economic Development for Economies in Transition, **Journal of Sustainable Tourism**, 2,PP: 51-60.

11) Ghaffari, R. &Turki, M. (2009). The Role of Tourism in Socio-Economic Development of Rural Areas and Bakhtiari Province (A Case Study: Saman), **Journal of Rural Development**, 12(2), pp: 133-126.

12) Gharazhloo, M ,Ramenzanzade ,M&Galinsarifi. (2009). Environmental Impact of Tourism on Coastal Ramsar, **Journal of Human Geography**, 1(3). PP: 28-37.

13) Hardiman,S.(2010.) Recreational Impacts on the Fauna of Australian Coastal Marine Ecosystems,**Journal of Environmental Management**, 91, PP: 2096-2108.

14) Hosseini,S. H. (2007). Organizing Model Tourism Village Tourism in the MazandaranProvince with an Emphasis on Locating, **Journal of Rahpooyehonar**, 4,PP: 61-67.

15) Iran Touring and Tourism Organization. (2011). **National Report for Tourism Development Plan, Organize and Tourism**, Tehran, Iran, PP: 82-83.

16) Kim, K., Uysal, M., &Sirgy, M. J. (2013). How Does Tourism in a Community Impact the Quality of Life of Community Residents? **Tourism Management**, 36(0), PP:527-540.

- 17) Kiper, T Ozdemir, G and Sahlam, C. (2011). Environmental, Socio-Cultural and Economical Effects of Ecotourism Perceived by the Local People in the Northwestern Turkey(A Case Study: Kiykoy), **Scientific Research and Essays**, 6(19), PP: 4009-4020.
- 18) Mathiseon, A and wall, G.(1982). Tourism: Economic, Physical and Social Impact, Longman, **Journal of Coastal Research**, PP:94- 151.
- 19) Page, C. and Connell, J. (2009). **Tourism: A Modern Synthesis**, London: Cengage. PP: 54.
- 20) Ramezanzade, M &Mahmodi, V.(2008). Combination of sustainable tourism, Latent potential for the development of Persian Gulf islands, (Case Study: Gheshm), **First International Seminar of Persian Gulf**, Institute of Geology, Gheshm.
- 21) Sanaee, M. (2007). Performance and the Role of Sustainable Tourism in Rural Areas, (A Case Study: Central District Kelardasht), **PhD thesis**, Department of Geography, Tehran University.
- 22) Salazar, N. B., & Zhang, Y. (2013). Seasonal Lifestyle Tourism: The Case of Chinese Elites, **Annals of Tourism Research**, 43, PP:81-99.
- 23) Shakeri, R. (2004). Study Guide Prepared by the Environmental Consequences of Tourism Development plans, **Master of Science Thesis**, TarbiatModaresUniversity.
- 24) Urams, M. (1999). **Marine Tourism**, James Gleick Publication.London.
- 25) Wang, S., Fu, Y., Cecil, A. K., &Avgoustis, S. H. (2006). Residents' Perceptions of Cultural Tourism and Quality of Life: a Longitudinal Approach, **Tourism Today**, 6, PP:47-61.
- 26) www.World Tourism Organization.com.